

DE WINONG, DE WOENOENG EN EEN STERCULIA.

(Met gekleurde bijlage.)

De winong (*Firmiana colorata* B. BR.) en de woenoeng (*Pterocymbium javanicum* R. BR.) behooren tot die Javaansche loofverliezende boomen, welke met hun kleurigen bloementooi pronken vóór het jonge loof zich gaat ontplooien.

Een eerste plaats in die betrekkelijk kleine groep wordt ingenomen door de welbekende p l o s o (*Butea monosperma* TAUB.), met haar fel oranje-rood gekleurde, groote vlinderbloemen dicht opeen geplaatst aan de uiteinden van kale takken, terwijl vaak een of meer takken van denzelfden boom bebladerd zijn. Minder bekend is de bloemenpracht van de in droge streken vrij algemeene s e m p o e r (*Dillenia pentagyna* ROXB.), daar de gele bloemen, in bundels langs de meer dan vingerdik eindigende twijgen geplaatst, in korten tijd opengaan en elk maar één dag duren; dan vallen de kroonbladen af en kleuren nog een oogenblik den grond rondom de stammen, terwijl de kelkbladen zich sluiten om de zich ontwikkelende vruchtbeginsels. Weer heel anders is de aanblik van de bloeiende r a n d o e a l a s-boomen (*Gossypium heptaphyllum* BAKH., vroeger *Bombax malabaricum* D. C. geheeten), waarvan in het Djapara'sche tal van groote exemplaren langs de wegen voorkomen; de groote, donkerroode bloemen staan aan alle fijne vertakkingen van de wijspreidende, door zware zuilvormige, gestekelde stammen gedragen kronen.

De winong ¹⁾ behoeft voor geen van deze in pracht onder te doen, al zijn haar bloemen zonder bloemkroon kleiner dan van een dier andere; het aantal is des te grooter. In den bloeitijd lijkt de heele kroon dan ook als met een oranjekleurig kleed overdekt. De vertakkingen van de gedrongen pluimen en de bloemsteeltjes zijn ook al oranje gekleurd, en evenals de binnen rood aangelooopen bloemen met een dichte laag van oranje sterharen bedekt (zie gekl. pl.). Temidden van de mannelijke bloemen, die verre in de meerderheid zijn, staan de vrouwelijke, waarvan de vruchtbeginsels spoedig uitgroeien, terwijl de andere bloemen afvallen. ²⁾ Het vruchtblad van elk der vijf, op den top van den buiten de kelk uitstekenden gynandrophoor geplaatste vruchtbeginsels blijft een korten tijd als een kokertje om de twee zich ontwikkelende eitjes gesloten, doch weldra splijt het langs de vergroeiingsnaad, spreidt zich bijna vlak uit en draagt aan elken rand één jong zaad. Deze jonge, witte vruchten geven weer een heel bijzonder uiterlijk aan den boom. Het gesteelde vruchtblad neemt nog sterk in grootte toe, wordt daarbij van wit groenig (zie gekl. pl.) welke laatste kleur steeds meer door een roodachtig bruinen tint bedekt wordt, waarin de nervatuur echter duidelijk te zien blijft. En deze ontwikkeling is bijna volledig afgelopen, voor het jonge blad de kronen frisch groen kleurt (zie fig. 1).

Boven werd de winong gerangschikt onder de op Java thuis hoorende boomen, doch of de *Firmiana* er werkelijk inheemsch is, is nog aan eenigen twijfel onderhevig. In Buitenzorg geniet men jaarlijks van den bloei van dezen boom, die er in den Plantentuin en in den hertenkamp van het Paleis in verscheidene exemplaren aangeplant is. Maar het duurde tot 1900 vóór de boom in de binnenlanden van Java in vrij zwaar, niet

¹⁾ De naam „winong“ wordt in Midden- en Oost-Java ook gegeven aan de eveneens bladloos bloeiende *Tetrameles nudiflora* R. BR., die dan reeds van verre opvalt door de dichte bundels, aan de twijgtoppen geplaatste aren met bleekgroene, op zich zelf weinig in het oog vallende bloempjes. In blad-vorm vertoont deze boom eenige overeenkomst met de winong en de woenoeng.

²⁾ Tal van bijzonderheden van dezen opvallenden boom werden reeds in de allereerste aflevering van dit maandblad vermeld.

kunstmatig aangeplant bosch werd aangetroffen. In dat jaar vond KOORDERS er exemplaren van in het Banjoema'sche op een hoogte van 800 à 1000 meter boven zee. Ook in Kedoe en in Bagelen blijkt hij voor te komen; eenige jaren geleden werd door den houtvester BLOKHUIS materiaal van die streken ingezonden, waarbij de aantekening, dat de boom er in verschillende distrikten en soms in groot aantal ook boschvormend voorkomt. Maar veel lager bleek de winong ook wild of verwilderd voor te komen. Op Noesa Kambangan werd materiaal van den boom ingezameld; zelf zag ik enkele exemplaren in wildhoutgroepen in het djatibosch op roode kalkgronden ten zuiden van Bodjonegoro in de houtvesterij Ngorogoenoeng. Volgens mededeeling van den houtvester DE VOOGD komt deze *Firmiana* ook in zeer verspreide exemplaren voor in de houtvesterij Getas bij Ngawi. Al staan de waargenomem exemplaren thans ver van menschenlijke woningen, zoo is de invloed van vroegere nederzettingen niet zoo maar te ontkennen. Wellicht dat verdere inzendingen ons inzicht verduidelijken.

De *Firmiana colorata* is voorts bekend van Ceylon, van Voor-Indië, van Pegu en van de Andamanen, aan welk gebied de vindplaatsen in Noord-Sumatra op de Karohoogvlakte en in Tiapanoeli vrij goed aansluiten. Van Midden-Sumatra ligt er geen materiaal in het Buitenzorgsche Herbarium, doch wel weer van Bengkoeloe, waar zij op een paar plaatsen in het bergland gevonden werd. Nadat KORTHALS in 1836 een exemplaar in Zuid-Oost-Borneo aantrof, werd zij van dat eiland door niemand meer meegebracht. Op het schiereiland Malakka ontbreekt deze soort.

Wel echt Javaansch is de woenong, al is *Pterocymbium javanicum* niet tot het eiland Java beperkt. Men kan er den boom van het westen tot in het uiterste oosten aantreffen, voornamelijk in het bosch van het laagland, en hier en daar ook hooger op in het gebergte. Naar het oosten toe beslaat zijn verspreidingsgebied Bali, ook Madoera, de Kangéan-eilanden en Zuid-Selébès, dat zooveel gewassen met oostelijk Java gemeen heeft, terwijl op den piek van Bantaeng toch ook weer planten gevonden werden, die op Java ten eenenmale ontbreken en er zelfs niet door nauw verwante vormen vertegenwoordigd zijn. Maar ook naar het westen gaat het verspreidingsgebied buiten Java; in Zuid-Sumatra schijnt de woenong vrij algemeen te zijn, hij is er bekend van de Lampoengsche districten, van Palembang en Bengkoeloe, ontbreekt echter even als de winong op Sumatra's Westkust, om in het noordelijk deel van het eiland weer op te treden. Volgens de literatuur wordt de boom ook nog in Pegu

Fig. 1. Vruchtak van *Firmiana colorata* met enkele jonge bladeren. Vruchten links nog gedeeltelijk gesloten.

aangetroffen. Ook op Malakka komt deze voor, maar zeer waarschijnlijk op Bornéo evenmin als de *Firmiana*. Wel wordt hij voor Britsch Noord-Bornéo aangegeven, doch bij die vondst wordt vermeld, dat de bloemen groen zijn, wat bij de Javaansche niet het geval is. De donkerpaarse tint van diens bloemen, die ook al geen bloemkroon bezitten, kan soms aan een beboschte helling, waar hij veel voorkomt zooals op den Goenoeng Watangan bij Poeger, deze kleur mededeelen. Van de Minahasa bracht KOORDERS ook een groenbloeiende soort mee, die overigens heel groote overeenkomst vertoont met de Javaansche, maar behalve in bloemkleur ook nog in andere bijzonderheden verschilt, en daarom als afzonderlijke soort (*Pt. viridiflorum* T. & B.) wordt opgevat. Wellicht dat deze twee vindplaatsen verbonden worden door het Philippijnsche eilandengebied, waar ook een *Pterocymbium* algemeen in de lagere streken voorkomt.

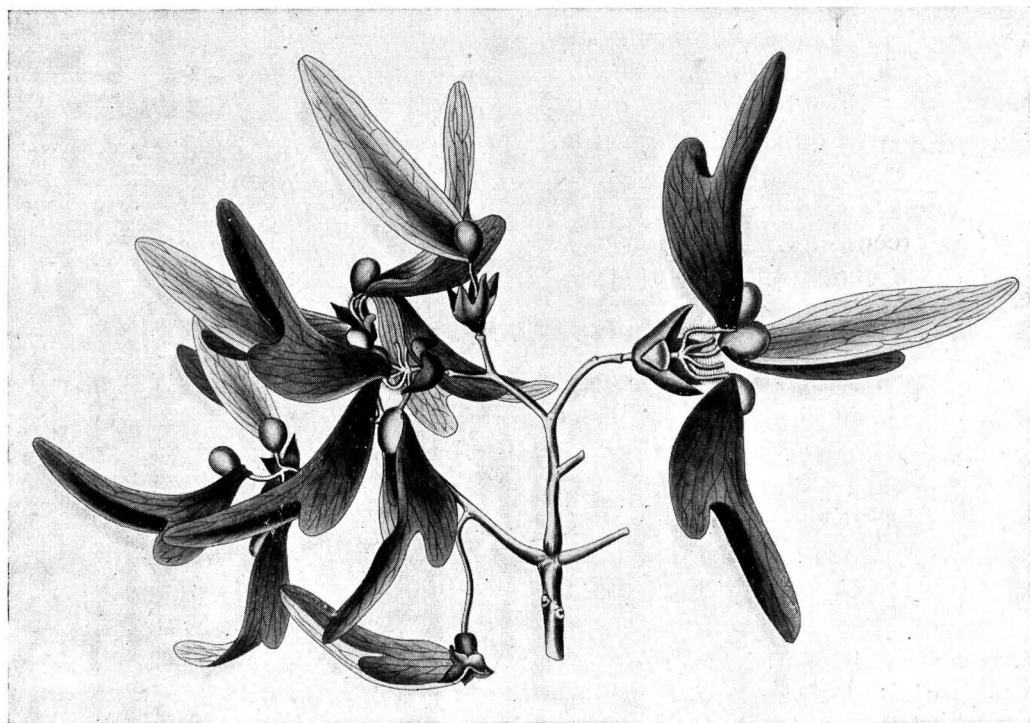

Fig. 2. Vruchtak van *Pterocymbium javanicum* naar R. BROWN $\frac{1}{2} \times$ nat. gr.

De andere soorten van het geslacht vindt men in gebieden, welke aan dat van de w o e n o e n g aansluiten; in het noorden bezitten Malakka en Cochinchina enkele soorten, in het oosten de Kai-eilanden en Nieuw-Guinee ook eenige.

De vruchten van dezen ook tot de familie der *Sterculiaceae* behoorenden boom blijven evenmin lang gesloten, maar de vruchtbladen der vijf ook al op een gynandrophoor ingeplante vruchtbeginsels spreiden zich niet vlak uit, doch blijven schuitvormig en vertoonen bovendien aan den rugkant een zakvormigen uitwas, welke bijzonderheid deze soort op Java met geen andere plant gemeen heeft. Naar dezen vreemden uitwas wordt de boom in het Javaansch ook wel s r i w i l k o e t i l genoemd, waarvan het eerste woord een kleinen, misvormden zesden vinger aanduidt, en het tweede een wrat. In deze vruchtbladen vindt men slechts één zaad, dat hier vlak bij den voet van het schuitvormige deel ingeplant is (fig. 2). De vruchtontwikkeling is hier wellicht nog verder gevorderd, als het jonge blad

a-c *Firmiana colorata*, a: bloeiende tak; b: afzonderlijke bloem, van buiten en op doorsnede; c: vrucht.
 d: *Sterculia coccinea*, (a, c en d: $\frac{3}{4} \times$ nat. gr.; b: $1\frac{1}{2} \times$ nat. gr.). Geteekend door HOESEIN.

verschijnt, dan bij *Firmiana*; in Wirosari (res. Semarang) zag ik ten minste eens een boom vol rijpe vruchten, terwijl van bladeren nog geen spoor te ontdekken viel.

Een tijdlang werden beide gebracht tot het geslacht *Sterculia* ¹⁾, dat na afsplitsing van deze en enkele andere toch nog altijd zeer omvangrijk is. Van *Sterculia coccinea* ziet men op de gekleurde bijlage een vruchtdragende tak afgebeeld. Het verschil met de beide andere is nogal opvallend. De dik leerachtige, fel rood gekleurde vruchtbladen, die eerst tegen dat de zaden rijp zijn open gaan, dragen langs beide randen verscheidene zwarte, fluweelig glanzende zaden. In den bouw van de bloem bestaan wel groote overeenkomsten, doch het grootste verschil bestaat in den bouw der zaden. Bij alle drie en ook bij de andere afgesplitste geslachten bevatten de zaden twee dunne zaadlobben, welke stevig verbonden zijn met het kiemwit, dat de weinig voorkomende bijzonderheid vertoont, dat het in tweeën splijt, waardoor even den indruk gewekt kan worden alsof de zaden dikke zaadlobben zonder kiemwit bevatten. Doch de ligging van het worteltje geeft merkwaardige verschillen te zien. In afwijking van het in deze en naverwante groepen normale geval ligt bij *Sterculia* dit orgaan recht tegenover de plaats van de zaadinplanting. Bij *Pterocymbium* ligt het vlak bij den navel, terwijl het bij de dwarse kiem van *Firmiana* naar de basis van het vruchtblad gericht is. Redenen genoeg om te mogen veronderstellen, dat deze door Robert BROWN in 1851 reeds opgestelde, doch door BENTHAM en HOOKER niet gevolgde verdeling een lang leven beschoren zal zijn.

J. BEUMÉE.

¹⁾ Van dit geslacht kwamen reeds eenige soorten in de Tropische Natuur ter sprake. De vrucht van *Sterculia javanica* vindt men afgebeeld in jaargang VI, de suikerharen op de kelkbladen van deze soort en van *St. laevis* in jaargang XII, terwijl bloem en vrucht van *St. foetida* besproken en afgebeeld werden in jaargang XIII.

IETS OVER DE INDISCHE WATERSNIP.

Onder de vertegenwoordigers van de Indische vogelwereld zullen er slechts weinige zijn, die bij Jan en Alleman zoo'n groote bekendheid hebben, als degene, waarvan de naam boven dit artikel prijkt. Bijna had ik geschreven, dat de watersnip die bekendheid „geniet” of met een afgezaagde zinswending van onze taal, dat zij zich daarin „mag verheugen”. Doch beide uitdrukkingen zouden in dit speciale geval al zeer misplaatst zijn, want onze snippen hebben al zeer weinig reden om over hare algemeene bekendheid verrukt te zijn, daar deze hoofdzakelijk voortvloeit uit gastronomische motieven. Gebraden snip behoort nl. tot de gerechten, die de verfijnde lekkerbek boven alle andere op prijs stelt, doch verder gaat gemeenlijk de belangstelling van het groote publiek niet. Toch is de vogel met den langen snavel alleszins waard, dat men zich wat nader met hem inlaat.

De watersnip, die in zekeren tijd van het jaar hier in millioenen exemplaren voorkomt, is de *Gallinago stenura* Bp. Ze is zeer nauw verwant aan de Europeesche watersnip (*Gallinago gallinago* L.) en gelijkt er op bijna als twee druppels water. De overeenkomst is zoo volkomen, dat vele naar Insulinde overgeplante Europeesche jagers er heelemaal geen erg in hebben, dat wat zij hier als watersnip voor 't geweer krijgen, een vogel van een geheel andere soort is, dan die zij gewoon waren in 't vaderland buit te maken en velen onder hen blijven tot den laatsten snik sceptisch ten opzichte van de geleerdheid der boekenwormen, die gedecreteerd hebben, dat hier sprake is van twee onderscheiden soorten